

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Kaste ja kirkon jäsenyys

Saarinen, Risto

toimittanut Tomi Karttunen

2009

<http://hdl.handle.net/10138/41918>

Saarinen, R 2009, Kaste ja kirkon jäsenyys. julkaisussa T T K (Toimittaja), Oppi ja maailmankuva : professori Eeva Martikaisen 60-vuotisjuhlakirja. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja, Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, Helsinki, Sivut 181-196.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. <https://helda.helsinki.fi>
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Kaste ja kirkon jäsenyys

Risto Saarinen

Keväällä 2008 julkaisin Kotimaa-lehdessä kolme puheenvuoroa kasteesta. Tässä kirjoituksessa valotan tarkemmin puheenvuoroissa esittämiäni teologisia näkökohtia, erityisesti niiden lähteitä ja tausta-aineistoja.

Talven 2007-2008 aikana herättiin huomaamaan, että Luther-säätiön Ruotsissa vihityt papit kastoivat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten lapsia. Koska näillä Ruotsin niin kutsutun lähetyshiippakunnan papeilla ei ole pappisoikeuksia missään kirkossa, he jättivät kastedokumentit allekirjoittamatta. Allekirjoitus olisi nimittäin ollut selkeää virkavallan anastamista. Tarkoitus oli, että vanhemmat voisivat näin kastetun lapsen muutta mutkitta liittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi. Ainakin Kuopion hiippakunnassa näin jonkin kerran tapahtuikin.¹

Oikea pyrkimys ja CA 7

Monien muiden tavoin pidin tällaista käytäntöä outona. Kotimaa-lehden verkkojulkaisuun 13.2. 2008 antamassani haastattelussa totesin, että näin toimitettujen kasteiden pätevyys on kyseenalainen. Kaste nimittäin ymmärretään kirkoissa yleisesti ottaen initiaation eli jäseneksitulon sakramentiksi. Jos jäseneksitulo irrotetaan itse kasteesta, voidaan kysyä, onko itse kaste sellainen kuin pätevän kasteen tulisi olla.

Samassa yhteydessä kiinnitin huomiota niin kutsuttuun intention eli pyrkimyksen käsitteeseen. Teon käsitteen erottaa pelkästä tapahtumasta se, että teolla on tietty intentio. Ulkoisesti samanlainen akti voi olla esimerkiksi vilvoittelu, pesu, rituaalinen puhdistus taikka kaste sen mukaan, millainen pyrkimys teon tekijällä on. Jotta teko voidaan tunnistaa tietyksi teoksi, sillä tulee olla selkeästi tietynlainen intentio.

Kun kasteen suorittaja jättää kastepaperit tieteen tahtoon allekirjoittamatta, hän antaa laajemmalle yhteisölle viestin siitä, että hänen intentionsa tuossa toimituksessa on ollut jossain määrin toisenlainen kuin kastavalla papilla yleensä on. Verkkolehdestä muotoilin tämän asian seuraavaan tapaan:

Saarisen mukaan "hyvällä perusteella" voisi väittää, että LS-kasteissa pyrkimys liittää kastettava kirkon jäseneksi on ollut virheellinen.

- Allekirjoittamatta jätetyt dokumentit ovat todistuskappale siitä, että pyrkimys on ollut virheellinen. Koska kastaja ei allekirjoita kaavaketta, hän silloin luopuu oikeasta intentiosta. Se asettaa kasteen pätevyyden kyseenalaiseksi. Tässä on suuri kasteteologinen ongelma, Saarinen naulaa.

- Tässä on nyt fiksu kastaja ja Kirkkokäsikirja, mutta hän jättää itse demonstratiivisesti ja vakain aikomuksin kirkkoon liittymisen tekemättä. On kuviteltu eräänlainen harmaa alue, jossa arvellaan saatavan aikaan riittävä pyrkimys anastamatta virkavaltaa.

¹ Asian taustoista esim. Piispainkokouksen esityslista 9.-10.9. 2008, §5; Suomen Luther-säätiön nettisivu www.luthersaatio.com, Helsingin Sanomat 9.5. 2008 sekä tässä artikkelissa mainitut Kotimaa-lehden jutut.

Tällaista harmaata aluetta ei Saarisen mielestä kuitenkaan ole. Jos kastajan pyrkimys kastaa kirkon jäseneksi on oikea, hän allekirjoittaa kastedokumentit.

- Eihän kaste tietenkään siitä allekirjoituksesta synny, mutta se todistaa kastajan oikean pyrkimyksen. Vastaavasti tietoinen allekirjoittamatta jättäminen osoittaa, että pyrkimyksessä on jotain vikaa.

Ruotsissa vihittyjen LS-pappien kasteet ovat Saarisen mukaan vähän niin kuin se, että lapset leikeissään kastavat pikkuvauvoja - siinäkin ei ole oikeaa pyrkimystä ja liittyminen kirkkoon jää tekemättä.

Käyttämälläni rinnastuksilla halusin tietoisesti kärjistää ja tuoda näkyville tällaisten kasteiden ongelmallisuuden. Toisaalta varoin visusti sanomasta, että Luther-säätiön kasteet olisivat ilman muuta epäpäteviä. Jo verkkolehden haastattelussa esitin myös asian toisen puolen, nimittäin lännen kirkon tietyssä mielessä suurpiirteisen käytännön: "Pitäisikö näin kastetut lapset kastaa uudelleen? Saarisen mukaan läntisessä traditiossa on uudelleen kastamista pyritty välttämään, ja niin myös alun perin jopa erilaisiin harhaoppisiin ryhmiin kastetut on hyväksytty kirkon jäseniksi."

Intention käsitteen käyttö tällaisessa yhteydessä voidaan ymmärtää yleiseksi teologiseksi lähtökohdaksi: teon oikeutta ja pätevyyttä tulee lähtökohtaisesti tarkastella tekijän pyrkimyksen valossa. Tällainen tarkastelu on yleistä ja systemaattista roomalaiskatolisessa kirkossa, jonka Firenzen konsiiliin nojaavan opin mukaan pätevän kasteen ehtona on muun muassa se, että "kastaja pyrkii tekemään sen, minkä kirkko tekee". Katolisen opin mukaan jopa pakana voi näin toimittaa oikean kasteen, jos hänellä on oikea pyrkimys.² Toisaalta suurinkaan virkavaltuutus ei auta, jos henkilö pyrkii johonkin muuhun kuin tavalliseen kasteeseen. Vaatimus oikeasta intentiosta ei siis liity oikeaan virkaan taikka oikeaan persoonaan, vaan se koskee itse aktin sisällöllistä merkitystä.

Verkkolehden haastattelussa esitin, että *Augsburgin tunnustuksen* (CA) määritelmä sakramenttien oikeasta toimittamisesta (CA 7) on olennaisesti saman sisältöinen kuin katolinen käsitys intentiosta:

Luterilaisuudessa korostetaan voimakkaasti sitä, että sakramentit pitää toimittaa oikein. Saarisen mukaan sakramenttien oikea toimittaminen ei ole vain muotomeno. Pappi ei esimerkiksi itse voi muuttaa asetussanoja tai jättää allekirjoittamatta dokumentteja. Näissä asioissa ei ole tulkinnanvaraa.

- Luther-säätiön kasteissa on se ongelma, että nyt niissä henkilö ikään kuin kohdistaa sakramenttiin jotakin omasta viekkaudestaan lähtevää, Saarinen viiltää.

CA 7 kuuluu näiltä osin tunnetusti: "Kirkko on pyhien yhteisö, jossa (*in qua*) evankeliumi puhtaasti julistetaan (*pure docetur*) ja sakramentit oikein toimitetaan (*recte administrantur*)."³ Sakramenttien "oikea toimittaminen" on 7. artiklaan tullut niiden kiistojen kautta, joita yhtäältä uudelleenkastajat ja toisaalta ehtoollisopin vääristelijät olivat aiheuttaneet. Luther ja Melancthon halusivat palata vanhakirkolliseen, raamatullisen käytännön mukaiseen sakramenttien viettoon.³ Tässä hengessä CA 7 heijastaa Apt. 2:41-42:ta, niin kuin käy ilmi

² "facere intendat, quod facit Ecclesia", *Denzinger-Hünemann* 1991, §1315. Näin myös *Catechism* 1994, §1256.

³ *Junttila* 1989, 191; *Maurer* 1978, 173-174.

erityisesti Vulgatan tekstistä: kirkkoon tultiin (Vulgata: *apposita sunt*) kasteessa, siellä pysyttiin apostolien opissa (Vulgata: *doctrina apostolorum*) ja nautittiin ehtoollista.

“Oikea toimittaminen” tarkoittaa siis kasteen ja ehtoollisen praksista, toteutusta, mutta sitäkin määrittää lopulta puhdas, apostolinen oppi. Oikean praksiksen tulee heijastaa puhdasta opetusta ja julistusta. Firenzen konsiilin päätöksen tapaan oleellista ei CA 7:n “oikeassa toimittamisessa” siis ole toimittajan persoona taikka virka, vaan koolla olevan kirkkoyhteisön sekä sakramentin toimittajan oikea sisällöllinen käsitys kasteesta. Tässä mielessä CA 7 palaa käsitykseen oikeasta intentiosta.

CA 7:n tärkeimpiä muotoiluja ovat pienet sanat *in qua* (jossa). Sakramenttien oikea toimittaminen tapahtuu näiden pienten sanojen myötä siis kirkossa, kirkon sisällä. Kirkon asettaminen oikean toimittamisen edellytykseksi on sikäli yllättävää, että reformaattorit myös painottavat Jumalan yksinvaikuttavuutta itse sakramenteissa. Kirkon korostunut asema ei ole kuitenkaan teologinen vastakohta Jumalan yksinvaikuttavuudelle, vaan molemmat korostuvat yhdessä. Kirkko korostuu ehkä vielä enemmän CA 7:n saksalaisessa tekstissä, jossa kirkko määritellään “kaikkien” uskovien kokoukseksi: sakramenteja ei siis toimiteta oikein jossain eksklusiivisessa ryhmässä, vaan kaikkien keskellä.

In qua -sanoista on kirjoitettu runsaasti; nähdäkseni onnistuneesti keskustelun kokoavat Juha Junttila ja Gunther Wenz. He korostavat, että *in qua* pitää lukea niin, että sana ja sakramentit ovat, Wenzin termin, sekä kirkon “elämän syy” että sen “elämän ilmaus”.⁴ Yhtäältä sana ja sakramentit synnyttävät kirkon, mutta kyseessä ei ole vain hetkittäinen kätketyn kirkon esiin pulpahtaminen saarna- ja toimitustoimissa, vaan kirkko on myös se asiaympäristö, johon sijoittuvana sana ja sakramentit ilmentävät kirkon elämää. Tässä jälkimmäisessä merkityksessä sakramentit toimitetaan *in ecclesia*. Ne ovat luonteeltaan nimenomaan “kirkollisia toimituksia”. Tämän lähtökohdan omaksumiseksi ei tarvitse olla erityisen korkeakirkollinen taikka kirkkoinstituutiota painottava teologi.

Kirkkoon liittyminen

Verkkolehden haastattelu lienee ollut yksi taustatekijä kevään 2008 mittaan virinneessä varsin vilkkaassa ja kärjistyneitä muotoja saaneessa kaste keskustelussa. Sen pontimena oli piispojen huhtikuun alussa sopima ohjeistus, jonka mukaan Luther-säätiön pappien kastamia henkilöitä ei toistaiseksi tule liittää seurakunnan jäseneksi. Kuopion tuomiokapituli teki 9.4. 2008 tähän ohjeistukseen liittyvän ratkaisun, jonka mukaan säätiön piirissä tapahtunutta toimitusta “ei ole pidettävä oikein toimitettuna kasteena”.

Savon Sanomissa 10.4. tuomiorovasti Ilpo Rannankari perusteli tätä päätöstä sillä argumentilla, että “oikean kasteen yksi kriteeri on, että se liittää jonkin kirkkokunnan jäseneksi”.⁵ Tämä perustelu, joka oli hyvin samansuuntainen Kotimaan verkkolehdestä esittämäni kyseenalaistuksen kanssa, sai Luther-säätiön perustelemaan julkisuudessa toimiaan ja kasteteologiaansa.

⁴ Junttila 1989, 189-197; Wenz 1998, 248-252, 258-260.

⁵ Piispainkokous 9-10.9. 2008, esityslista §5; www.luthersaatio.com/uutiset.php

Yllättävästi Luther-säätiö lähti esittämään, että kaste ei ylipäättään ole initiaation sakramentti eikä siinä normatiivisen opin mukaan liitytä mihinkään, vaan kaikenlainen liittyminen on vasta jälkikäteistä muotomenoa. Jo 10.4. antamassaan tiedotteessa kasteet toimittanut Luther-säätiön pastori Kalle Väätäinen toteaa, että "... ei Uudessa testamentissa toimitetuissa kasteissa, eikä kaikissa lähetyskenttien kasteissa eikä esimerkiksi inkeriläisten mummon [sic!] toimittamissa kasteissa Neuvostoliitossa ole liitetty mihinkään rekisteriin tai kirkkokuntaan."⁶

Arvelin aluksi, että tällaisessa lausunnossa on kyse pastorin pikaisesta intomielestä, mutta hänen näkemyksensä esitettiin vielä jyrkemmässä muodossa tiedotteessa, jonka Luther-säätiön puheenjohtaja Raimo Savolainen ja dekaani Juhana Pohjola antoivat julkisuuteen 17.4. 2008. He toteavat, että

Kapitulin suulla Rannankari lisää oikein toimitettuun kasteeseen kriteerin, jota ei Raamattu, luterilainen tunnustus eikä koko kristikunta tunne. Kasteen pätevyys perustuu veteen ja kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Kaste on yksin Jumalan teko sanan ja veden kautta. Sinänsä hyvä inhimilliseen järjestykseen kuuluva kastetun rekisteröiminen ei lisää tai ota pois kasteen lahjasta yhtään mitään.⁷

Luther-säätiö lähti siis perusteluissaan linjalle, jonka mukaan kasteella ei ole minkäänlaista kirkkoon liittymisen luonnetta, vaan rekisteröinti on puhtaasti inhimillisen järjestyksen mukainen toimi. Heidän mukaansa ei Raamattu, luterilainen tunnustus eikä "koko kristikunta" tunne sitä kriteeriä, että kaste liittyy jonkin kirkkokunnan jäseneksi. Väätäisen mukaan on jopa niin, että "ei Uudessa testamentissa toimitetuissa kasteissa ... ole liitetty mihinkään ... kirkkokuntaan."

Tällaiset väitteet ovat huikea teologinen uutuus, joka poikkeaa rajusti muun muassa Luther-säätiön keskeisen vaikuttajan, rovasti Matti Väisäsen kasteteologiasta. Väisänen kirjoittaa:

Kristillisessä kirkossa on aina oltu suhteellisen yksimielisiä siitä, että kaste on ovi seurakuntaan. Kasteen tätä merkitystä kuvaa erinomaisesti ensimmäisen helluntain kaste (Apt. 2:41, 47). On huomattava, että Paavali puhuu itsestään ja kaikista lukijoistaan kastettuina. Seurakunta ei synny samoin uskovien liittyessä yhteen, vaan se on olemassa ennen yksilöitä. Tähän yhteisöön päästään sisään kasteessa. Siinä Jumala toimii, ei ihminen. Seurakunta ei ole yhdistys, vaan elävä organismi, Kristuksen ruumis.⁸

Väisäselä on kiistatonta, että sisäänpääsy on Jumalan työtä ja sakramentin osa siinä missä syntien anteeksiantaminen ja liittäminen Kristukseen.

Väisäselä on niin ikään päivänselvää, että kasteen initiaatiomerkitys on Raamatussa selkeästi esitetty asia:

... kaste liittyy yksilön Kristukseen. "Jos kerran yhtäläinen kuolema on *liittänyt meidät yhteen hänen kanssaan*, me myös nousemme kuolleista niin kuin hän". (Room. 6:5). Samalla se merkitsee liittämistä *seurakuntaan*, koska seurakunta on Kristuksen

⁶ www.luthersaatio.com/uutiset.php.

⁷ www.luthersaatio.com/uutiset.php.

⁸ Väisänen 2000, 154.

ruumis. Yksiselitteisimmin tämän ilmaisee Paavali: “Meidät kaikki, olimmepa juutalaisia tai kreikkalaisia, orjia tai vapaita, on kastettu yhdeksi ruumiiksi. Yksi ja sama Henki on yhdistänyt meidät, kaikki me olemme saaneet juoda samaa Henkeä.” (1 Kor. 12.13) Tämän ruumisvertauksen päätteeksi Paavali lisäksi sanoo: “Te olette Kristuksen ruumis, ja jokainen teistä on tämän ruumiin jäsen.” (j. 27; myös Kol. 1:34). Kaste siis liittää kastetun seurakuntaan. Myös helluntaikertomus osoittaa, että kaste alusta asti merkitsi seurakuntaan liittämistä: “Ne, jotka ottivat hänen sanomansa vastaan, kastettiin, ja uskovien joukkoon tuli sinä päivänä lisää noin kolmetuhatta henkeä.” Kristuksen seurakunta lisääntyy, kasvaa, kun siihen kasteessa liitetään uusia jäseniä.⁹

Lienee oireellista, että perinteistä luterilais-pietististä kasteteologiaa edustava Matti Väisänen pysyi keskustelussa hiljaa. Luther-säätiön puheenjohtajan ja dekaanin kannanotto on ylilyönti, jolle on turha etsiä syvempiä teologisia perusteluja.

Omien puheenvuorojeni taustalla oli perusluterilaisen Edmund Schlinkin monille kielille käännetty kirja *Die Lehre von der Taufe*. Vaikka protestanttiset kirkkokunnat eivät yhtä voimakkaasti kuin katoliset ja ortodoksit korosta keskeisten sakramenttien kirkkosidonnaisuutta, on Schlinkille täysin kiistatonta, että jo Uudessa testamentissa kaste on nimenomaan kirkollinen toimitus, joka ei ainoastaan tuota kirkon jäsenyyttä, vaan joka myös edellyttää kirkon koko kastetoimituksen päteväksi asiaympäristöksi. Schlink kirjoittaa:

Uuden testamentin kirjoituksissa kasteen toimittivat ainoastaan seurakunnan jäsenet. ... Koska kastaja ei tällöin toimi yksin, vaan kirkon jäsenenä ja kirkon yhteydessä, voidaan sanoa: kirkko toimittaa kasteen. Kirkko julistaa evankeliumin, kutsuu kasteelle, tutkii kastetoivomuksen, omistaa kasteen kautta uskovan Kristukselle, Herralle, ja ottaa näin hänet kirkon yhteyteen - sanan, ehtoollisen ja rukouksen yhteyteen. Näin kirkko on “uskovan äiti” [Schlink viittaa Gal. 4:25-26]. Kirkko synnyttää uskovat julistuksen ja kasteen kautta. Kirkko ei ole vain kasteen päämäärä, vaan myös kasteen edellytys, sillä kirkon julistus, kutsu uskoon ja kasteelle edeltää aina kastetta.¹⁰

Luther-säätiön kannattajien argumentoinnissa kaste nähdään sinänsä aivan oikein Jumalan yksin vaikuttamana, monergisena tekona. Tämä korostus asetetaan kuitenkin virheellisesti kirkon roolille vastakkaiseksi: koska yksin Jumala vaikuttaa kaiken, ajatellaan ulkoisen kirkon kanssa voitavan menetellä miten hyvänsä. Schlink puolestaan katsoo, että Jumalan monergia ja kirkon vahva läsnäolo kasteessa käyvät käsi kädessä ja viime kädessä toimivat toistensa jonkinasteisina edellytyksinä. Schlink perustelee laajasti sen, että Uudessa testamentissa kirkko on nimenomaan “kastavan Jumalan työväline”. Samalla on niin, että kirkko ja kastava pappi on “vain työväline”, sillä Jumala toimittaa viime kädessä sakramentin.¹¹

Kotimaa-lehdessä 2.5. 2008 Luther-säätiö sai omia johtajiaan valistuneemman puolustajan, kun Antti Laato ja Risto Airikkala arvostelivat piispojen antamaa väliaikaista ohjetta, jonka mukaan Luther-säätiön papin kastamaa lasta ei tule muutta mutkitta liittää

⁹ Väisänen 2000, 153 (kursiivit alkutekstissä)..

¹⁰ Schlink 1969, 97-98 (käännös RS).

¹¹ Schlink 1969, 98-99.

evangelis-luterilaisen seurakunnan ja kirkon jäseneksi. Tietyissä mielessä Laato ja Airikkala käyttivät samaa teologista argumenttia, jota itse käytin helmikuisessa nettilehdessä: koska kaste ja kirkon jäsenyys kulkevat teologisesti yhdessä, ovat myös piispat väärässä estäessään kastetun liittymistä kirkon jäseneksi. Laaton ja Airikkalan päämäärä oli kuitenkin toinen: koska kirkkoon liittymisen tulee seurata kasteesta, tulee evangelis-luterilaisen kirkon liittää Luther-säätiön papin kastamat lapset jäsenikseen.

Historiallinen argumentti

Laato ja Airikkala esittävät lisäksi kantansa tueksi historiallisen argumentin: ”Piispat sivuuttavat tässä kevyesti kristillisen kirkon jo varhain muotoileman teologisen linjauksen, jonka mukaan oikean kasteen saaneita kutsutaan kirkon yhteyteen.” Historiallinen argumentti viitanee harhaoppisiin, jotka voitiin ottaa myöhemmin katolisen kirkon yhteyteen, mikäli heidän kasteensa on toimitettu vedellä ja Kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Katolisen kirkon piirissä kastetuille ei koskaan ole ollut kasteen jälkeistä kutsuntamenettelyä, vaan heidät on tietenkin liitetty kirkon jäseniksi itse kasteessa.

Olin itsekkin sitä mieltä, että piispojen väliaikainen ohje ei voi jäädä pysyväksi: joko Luther-säätiön kasteet on selkeästi tuomittava ei-kasteiksi tai, mikäli niitä pidetään pätevänä, jonkinlainen liittymismenettely on saatava aikaan. Minua kuitenkin ärsytti menettely, jossa ensin luodaan uusi käytäntö ja sitten kun se kyseenalaistetaan, syytetään kirkkoinstituutiota virheellisestä teologiasta. Tästä syystä kirjoitin Kotimaassa 8.5.2008:

Antti Laato ja Risto Airikkala kääntävät kirjoituksessaan kasteongelman ylösalaisin. Luther-säätiön pappi on kastanut lapsen, mutta kieltäytynyt liittämästä häntä Suomen ev.lut. kirkkoon. Käytännössä lasta ei ole liitetty mihinkään muuhunkaan kirkkoon. Piispoista tehdään nyt syypäitä siihen, että lasta ei kasteessa ole liitetty kirkkoon.

Halusin edelleen terävöittää sitä piirrettä, että kaste on kirkon jäseneksi tulemistä. Initiaatio ei ole tässä asiayhteydessä uskontotieteellinen, vaan dogmaattinen käsite. Kun vaikkapa *Katolinen katekismus* puhuu ”initiaation sakramenteista”, on kyse sellaisesta sisääntulosta, jossa tulijan status muuttuu sisääntulon myötä. Perinteisesti näitä on suomalaisessa dogmatiikassa ja liturgiikassa kutsuttu termillä vihkimys taikka vihkiminen.¹² Totesin, että kasteen olennainen sisältö ja merkitys on juuri kirkkoon liittymisessä: kaikissa kirkoissa kaste on jäseneksitulon eli initiaation sakramentti. Ei olen niin, että ”kasteen saaneita kutsutaan kirkon yhteyteen” (Laato & Airikkala), vaan kaste jo sinänsä luo kirkon jäsenyyden. Jos jäsenyyttä ei itse kasteessa synny, herää kysymys onko tällainen kaste ylipäätään kaste vai pelkkä hurskas pesu ja siunaus.

Kaikkien osapuolten mielestä kasteessa tapahtuu syntien anteeksiantamus, joka on tärkein statuksen muutos. Jäsenyydestä seuraava statuksen muutos ei suinkaan ole ensinmainitun muutoksen vaihtoehto, vaan ne kuuluvat yhteen ja ovat vain käsitteellisesti, mutta eivät reaalisesti erillisiä. Toisin sanoen: syntien anteeksiantamus ja liittyminen kirkkoon tapahtuvat

¹² Esim. Teinonen 1999, 148: Initiaatio: ... vihkimys, vihkiminen. Lempiäinen (1986, 13) puhuu ”vihkimys- eli initiaatioitoimituksista, joissa kirkko asettaa henkilöitä tai esineitä uuteen suhteeseen itseensä nähden.” *Catechism* 1994, §1212: The sacraments of Christian initiation - Baptism, Confirmation and the Eucharist - lay the foundations of every Christian life.” Initiaatiosta kasteessa laajasti Root & Saarinen 1998.

molemmat kasteessa ja jos yksi niistä ohenee, niin toinen ei suinkaan vahvistu, vaan sekin ohenee.¹³

Vaikka halusin terävöittää Luther-säätiön kasteissa näkemiäni ongelmia, varoin ottamasta suoraan kantaa itse kasteiden pätevyYTEEN. Tämä ei estänyt Antti Laatoa kirjoittamasta Kotimaassa 15.5. 2008, että “Saarinen on esittänyt ajatuksen, ettei luterilaisen kaavan mukaan toimitettu kaste ole pätevä, kun toimituksen on tehnyt Missionsprovinssenin pappi”. Mielenkiintoisempaa Laaton uudessa puheenvuorossa on kuitenkin hänen varsinaisten perustelujensa kaksijakaisuus. Yhtäältä Laato jatkaa historiallista argumenttiaan toteamalla, että

Novatianus-kiista alkukirkossa koski ensiksi kiistaa virasta. Sen seurauksena myös kasteteologia joutui koetukselle. Kristillinen kirkko ratkaisi riidan siten, että kun kaste on suoritettu vettä käyttäen ja Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, niin se on kristillinen kaste. Kaikkia tällaisia kastettuja kirkko kutsui yhteyteensä.

Toisaalta Laato nostaa kirjoituksessaan Luther-säätiön papit jalustalle toteamalla, että nyt eletään “todeksi luterilaisten Tunnustuskirjojen antama oikeus kristikansalle kutsua virkaan haluamansa henkilö, jos piispat ... vastoin Raamatun perusteita kieltäytyvät vihkimästä Jumalan sanalle kuuliaisia pappeja”. Laaton kaksi perustetta ovat ajatuksellisessa jännitteessä sikäli, että vanhan kirkon käytännössä oli kyse harhaoppisten suorittamasta pätevästä kasteesta, mutta toisessa argumentissa Luther-säätiön papit ovatkin ainoita oikeaoppisia pappeja. Raja keskusteluni ensimmäiseen, historialliseen argumenttiin.

Laaton perusteluissa on toinenkin sisäinen jännite. Yhtäältä hän haluaa, että kaste ja kirkon jäsenyys kulkisivat yhdessä siinä mielessä, että piispojen tulisi hyväksyä ongelmallisista kasteista seuraava jäsenyys. Toisaalta Laato puolustaa näkemystä, jonka mukaan kaste tuottaa vain tilanteen, jossa kirkko kutsuu yhteyteensä kastettuja. Jännitteissä ei liene kuitenkaan kyse ajattelun epäloogisuudesta, vaan samanaikaisista kädenojennuksista eri suuntiin.

Toukokuussa Antti Laato myös julkaisi kirjan *Kaste kirkon alkuaikoina*. Vaikka teoksen tähtäyspiste on hiukan toisaalla, sisältyy kirjan loppulukuun kiinnostava pieni kannanotto keskustelumme. Laato kirjoittaa:

Kaste ei ole initiaatoriitti, jota yhteisö voi kontrolloida, vaan Jumalan Pyhän Hengen työ ihmiselle. Oikein suoritettu kaste Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen muuttaa ihmisen aseman Jumalan edessä. Kastetut ihmiset muodostavat kyllä kristillisen kirkon, mutta kirkon tehtävänä ei ole torjua oikealla tavalla kastettua, vaan kutsua häntä kirkon yhteyteen.¹⁴

Tässäkin lainauksessa on jännitteitä. Dogmaattinen käsite initiaatio merkitsee vihkimistä, ja vihkiminen taas perinteisesti tarkoittaa ihmisen aseman muuttumista. Jännite sisältyy siihenkin, että yhtäältä kastetut muodostavat kirkon, mutta toisaalta kirkko voi kutsua kastettua kirkon yhteyteen. On vaikea ajatella kutsuvansa toista tilaisuuteen, jossa hän on jo paikalla!

¹³ Root & Saarinen 1998 käsittelee teemaa eri puolilta. Ks. myös tämän kirjoituksen loppu.

¹⁴ Laato 2008, 159-160.

Suopeasti luettuna Laaton viimeinen puheenvuoro tarjoaa silti kädenojennuksia. Hän myöntää, että kaste muuttaa ihmisen aseman. Hän myöntää, että kastetut muodostavat kristillisen kirkon. Nämä ovat tärkeällä tavalla samansuuntaisia ajatuksia kuin ne, mitä itse keskustelussa esitin. Laaton ja minun kokonaispyrkimys on jossain mielessä sama: molemmat haluamme, että kasteessa saadaan aikaan kirkon jäsenyys. Laaton mukaan tämän esteenä ovat piispat, minusta tämä uupuu Luther-säätiön toimituksesta.

Kotimaa-lehti halusi minulta vielä jonkinlaisen loppukaneetin keskusteluun, ehkä senkin vuoksi että myös Lauri Vartiainen oli kirjoittanut Kotimaassa 15.5. minua vastaan. Vartiaisen argumentti oli se, että koska kaste vaikuttaa syntien anteeksiannon, on harhaanjohtavaa sanoa, että kasteen olennainen merkitys on kirkkoon liittymisessä. Loppukaneetissani halusin myös ottaa kantaa siihen Luther-säätiön johdon ja osittain Vartiaisen ajatukseen, jonka mukaan luterilainen tunnustus ei tunne ajatusta kasteessa tapahtuvasta jäseneksitulosta. Kotimaassa 22.5. kirjoitin seuraavasti:

Lauri Vartiainen ja Antti Laato nostivat esiin useita sinänsä oikeita näkökohtia. Heidän näkemyksiensä ongelmaksi kuitenkin jää itse jäsenyyden irtautuminen kastetoimituksesta. Kasteessa tullaan ulkopuolisesta sisäpuoliseksi. Tässä armoteossa kirkon rooli ei ole ensisijaisesti julkisoikeudellinen, vaan kirkko on tuon armon yhteisö, pyhien yhteys. Kirkon jäsenyys on yhtäältä hengellis-sakramentaalista ja toisaalta konkreettista. Näitä kahta puolta ei pidä erottaa toisistaan, vaan ne kuuluvat olennaisesti yhteen. Kasteessa “meidät aluksi otetaan kristikunnan yhteyteen” (*Iso Katekismus* IV, 2). Kaste on näin “pääsy kaikkien pyhien yhteyteen” (*Vähä Katekismus*, kaste, 9).

Tämän jälkeen julkinen keskustelu lakkasi ja itse asia siirtyi piispainkokoukselle. Lapuan piispa Simo Peura oli toukokuun 2008 alussa esittänyt kirkolliskokoukselle, että Luther-säätiön kasteiden pätevyys pitää selvittää.¹⁵ Kirkolliskokous antoi selvitystehtävän piispainkokoukselle. 9.-10.9. 2008 kokoontunut piispainkokous sai käsiteltäväkseen Jari Jolkkosen valmisteleman laajan taustaselvityksen. Piispainkokous antoi menettelytapaohjeen Luther-säätiön piirissä kastettujen lasten liittämiseksi kirkon yhteyteen. Siinä todetaan yhtäältä, että Luther-säätiön kastajien “menettely on ristiriidassa luterilaisen kirkon tunnustuksen ja järjestyksen kanssa. Raamatun, kirkkojen yhteisen perinteen ja luterilaisen tunnustuksen mukaan kasteen yksi merkitys on se, että kaste liittää kirkon yhteyteen ja paikallisseurakunnan jäseneksi”.¹⁶

Toisaalta menettelytapaohje ei pidä tällaisia kasteita siinä mielessä epäpätevinä, että lapsi tulisi kastaa uudelleen. Lapsi voidaan liittää evankelis-luterilaiseen kirkkoon käyttämällä sovelletusti kirkon yhteyteen ottamisen kaavaa. Vanhempien tulee pyytää tätä paikallisseurakunnan kirkkoherralta, joka tekee asiasta päätöksen. Kirkkoherran on myös käytävä asianmukainen keskustelu lapsen vanhempien kanssa.¹⁷

“Pätevä kaste” lähivalaisussa

¹⁵ Tämän uutisoi esim. Helsingin Sanomat 9.5. 2008.

¹⁶ Piispainkokouksen esityslista 9.-10.9. 2008, §5, liite.

¹⁷ Piispainkokouksen esityslista 9.-10.9. 2008, §5, liite.

Piispainkokouksen ohje ratkaisee niitä ongelmia ja huolia, joita Antti Laato ja minä puheenvuoroissamme toimme esille. Puhtaasti teknisessä mielessä piispat tulevat varsin lähelle Antti Laaton toiveita: nythän kirkko todella kutsuu jäsenekseen Luther-säätiössä kastettuja lapsia ja siinä mielessä tunnustaa näiden kasteiden teologisen pätevyyden. Itse taustaselvityksen tekstit ja perustelut tulevat toisaalta varsin lähelle niitä näkökohtia, joita itse esitin. Toki käytännön ongelmia jää, voivatahan Luther-säätiön papit jossain mielessä nyt jatkaa entiseen malliin ja opettaa kasteesta miten vain.

Vakavan teologisen työskentelyn äärelle jää lähinnä se kysymys, joka erottaa minua ja Laatoa: voidaanko sanoa, että kasteessa vain esitetään kutsu kirkon jäsenyyteen? Ehkä ajatusta voidaan soveltaa niihin kasteisiin, jotka on jo tehty niin sanotusti kirkon ulkopuolella. Schlink pohtii tällaisten kasteiden luonnetta vedoten Laaton tapaan vanhan kirkon käytäntöihin. Vaikka Cyprianus kannatti hereetikkojen uudelleen kastamista, paavi Stefanus katsoi harhaoppisen kasteen olevan pätevä, jolloin katoliseen kirkkoon kääntyviä ei tarvitse kastaa uudelleen. Augustinus oli samoilla linjoilla, ja hänen myötään läntiseen kristikuntaan vakiintui käsitys, jonka mukaan vedellä toimitettu kaste Kolmiyhteisen Jumalan nimeen on pätevä. Mikäli kirkon ulkopuolella on näin kastettu, ajatellaan Jumalan takaavan tällaisen kasteen pätevyyden. Tällaisen taustan omaavaa kirkkoon liittyvää henkilöä ei tarvitse kastaa. Schlinkin mukaan tämä periaate jatkui myös reformaation kirkkokunnissa.¹⁸

Schlinkin tarkastelu tuottaa siis samantapaisen tuloksen kuin Laaton historiallinen argumentti, tietenkin sillä erotuksella, että Schlink rajaa kirkon kutsun vain kirkon ulkopuolella kastettuihin. Lisäksi Schlink painottaa sitä, että näiden kasteiden pätevyyden hyväksyminen ei missään tapauksessa merkinnyt eikä merkitse toisin uskovien käsitysten hyväksymistä.¹⁹ Mutta historiallisen argumentin nojalla voidaan sanoa, että oikealla kasteakaavalla kirkon ulkopuolella kastettu on pätevästi kastettu – tässä mielessä voin yhtyä Laatoon ja piispainkokouksen menettelytapaohjeeseen.

Itse historiallinen argumentti on kuitenkin paljon tätä vain sakramentin pätevyyttä tarkastelevaa pintatasoa monisyisempi ja räjähdysalttiimpi. On tarkasteltava sitä, mitä kasteen ”pätevyys” itse asiassa läntisessä perinteessä tarkoittaa.

Donatolaiskiistassa Augustinus rakensi lännen kirkon kasteteologista peruskäsitteistöä. Eräs hänen peruserotteluistaan koski eroa kasteen pätevyyden ja sen tuottaman hedelmän taikka hyödyn välillä. Donatolainen saa Augustinuksen mukaan pätevästi ”pelkän sakramentin” (*sacramentum tantum*) mutta ei sakramentin voimaa (*virtus sacramenti*). Vaikka harhaoppisten suorittama kaste on pätevä eikä heitä siksi tarvitse enää kastaa, ei heidän kasteensa kuitenkaan tuota hyvää hedelmää. Kyseessä on kaste vailla armoa. ”Sakramentin voimalla” Augustinus nimittäin tarkoittaa ennen muuta syntien anteeksiantamusta ja ikuista elämää, siis itse armoa. Vasta sitten kun ulkopuolella kastettu liittyy oikeaan kirkkoon – tai kirkkoon ylipäätään – hänen pätevä kasteensa saa aikaan syntien anteeksiantamuksen. Laatokin mainitsee tämän vaivihkaa kastekirjassaan.²⁰

Augustinuksen omin sanoin asia voidaan ilmaista esimerkiksi näin:

¹⁸ Schlink 1969, 100-101.

¹⁹ Schlink 1969, 101.

²⁰ Schlink 1969, 79-80; Harmless 1999, 89; Laato 2008, 102-103.

Kirkon vertaaminen paratiisiin näyttää meille, että ihmiset voivat saada kirkon kasteen sen aitojen ulkopuolella, mutta kukaan ulkopuolinen ei voi vastaanottaa ikuisen autuuden pelastusta eikä pysyä siinä. Niin kuin Raamattu sanoo (Gen. 2:10-14), paratiisin lähteen vedet virtaavat runsaina myös paratiisin ulkopuolella. ... Eikä silti Mesopotamiassa taikka Egyptissä, joihin nuo virrat ulottuvat, ole sitä elämän autuutta joka on paratiisissa. Vaikka paratiisin vedet virtaavat ulkopuolella, sen autuus on vain paratiisissa. Näin myös kirkon kaste voi tapahtua kirkon ulkopuolella, mutta autuuden elämän lahja voidaan saada vain kirkon sisällä. (*Kasteesta* 4,1,1, käännös RS).

Luther-säätiön kasteiden pätevyyden puolustaminen historiallisella argumentilla osoittautuu näin tarkemmin katsottuna karhunpalvelukseksi. Historiallisen argumentin esiinnostaman vanhakirkollisen analogian mielessä Luther-säätiön kaste olisi tosin pätevä, mutta se ei olisi armonväline eikä tuottaisi syntien anteeksiantamusta. Vasta kun kastettu liitetään oikeaan kirkkoon, sakramentin lupaus realisoituu siinä mielessä, että synnit annetaan anteeksi ja armon välittyy. Juuri näin augustinolainen perinne opettaa puolustaessaan sitä kantaa, että pätevästi kastettua ei tarvitse uudelleen kastaa silloin, kun liitytään kirkkoon. Kirkkoherrojen on syytä miettiä tätä asiaa, kun he keskustelevat näin kastettujen kirkkoon liittämisestä.²¹ Luther-säätiön pappien on puolestaan syytä miettiä, haluavatko he jatkossa toimittaa tässä mielessä ”päteviä” kasteita.

Ulkopuolisten toimittamien kasteiden pätevyyden puolustus lännen kirkon traditiossa on lähemmin katsottuna niin raju ja kirkon ulkopuolista kastamista halveksiva, että esimerkiksi Schlink esittää Augustinuksen ratkaisun vain empien ja alleviivaten sitä teologista ongelmaa, joka syntyy, kun muodollisesti pätevä *sacramentum tantum* erotetaan itse armon välittymisestä.²² Itse ajattelen, että jäseneksiliittyminen ja syntien anteeksiantaminen on syytä pitää mahdollisimman tarkasti yhdessä, sillä tavalla kuin kasteteologian *locus classicus*, Apt. 2:38-42 tekee. Yhden näistä ohentuessa toinen ei suinkaan vahvistu, vaan ohenee sekin. Jos jäseneksiliittyminen irrotetaan itse kasteesta, on pian vaarana, että myös syntien anteeksiantaminen irtoaa pätevästä kasteesta, niin kuin historiallinen argumentti olettaa. Sitähän mikään taho ei halua, mutta kun Luther-säätiön kasteita aletaan perustella historiallisella argumentilla, niin tapahtuu.

Kirjallisuus

Catechism

1994 Catechism of the Catholic Church. London: Chapman.

Denzinger, Heinrich & Hünermann, Peter

1991 Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. 37. p. Lateinisch-Deutsch. Freiburg: Herder.

²¹ Kirkkokäsikirjan tarjoamien kaavojen lisäksi teologisesti hyödyllinen on katolisen kirkon Rite of Bringing a Baptized Child to the Church, joka löytyy esim. <http://www.interchurchfamilies.org/resource/baptism/bapt12.shtm>. Siinä mm. öljyllä voitelu ja valkoiseen vaatteeseen pukeminen täydentävät muualla saadun kasteen pelastussisältöä.

²² Schlink 1969, 80. Donatolaiskiistoista monipuolisesti myös Nisula 2008, joka kuitenkin jättää kastepulmat käsittelemättä.

Harmless, William

1999 Baptism. - Augustine through the Ages. An Encyclopedia, toim. A. D. Fitzgerald. Grand Rapids: Eerdmans. S. 84-91.

Junttila, Juha

1989 Congregatio sanctorum. Traditionshistoriallinen tutkimus Confessio Augustanan ekklesiologisen perusilmaisun merkitysisällöstä. Helsinki: STKS.

Laato, Antti

2008 Kaste kirkon alkuaikoina. Turku: Åbo Akademi.

Lempiäinen, Pentti

1986 Pyhät toimitukset. Helsinki: Kirjapaja.

Maurer, Wilhem

Historischer Kommentar zur Confessio Augustana. Bd. 2. Gütersloh: Gerd Mohn.

Nisula, Timo

2008 Augustinus. Helsinki: WSOY.

Root, Michael & Saarinen, Risto (toim.)

1998 Baptism and the Unity of the Church. Grand Rapids: Eerdmans.

Schlink, Edmund

1969 Die Lehre von der Taufe. Kassel: Stauda.

Teinonen, Seppo

1999 Teologian sanakirja. Helsinki: Kirjapaja.

Väisänen, Matti

2000 Pyhä kaste Raamatussa. Hämeenlinna: Suomen Luther-säätiö.

Wenz, Gunther

1998 Theologie der Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche. Bd. 2. Berlin: de Gruyter.